

Nový zákon o ochraně osobních údajů

Ochrání nás nový zákon? (2)

Dokončujeme stručný přehled práv a povinností, které v oblasti nakládání s osobními údaji občanů platí od 1. června 2000 na základě nového Zákona o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů č. 101/2000 Sb.

Povinnosti pro normální subjekty

Pro zpracovatele osobních údajů, na které se nevztahují výjimky, jež jsem minule kritizoval, zakládá zákon řadu povinností, a to především následujících. Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Souhlas je třeba dát v písemné formě a musí z něj být patrné, v jakém rozsahu je poskytován, komu a k jakému účelu, na jaké období a kdo jej poskytuje. Souhlas může být kdykoliv odvolán. Tento souhlas musí správce uschovat po dobu zpracování osobních údajů, k jejichž zpracování byl dán souhlas. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat: a) jestliže provádí zpracování upravené zvláštním zákonem, b) jestliže je nezbytné, aby subjekt údajů mohl vstoupit do jednání o smluvním vztahu nebo aby plnil ujednání smlouvy uzavřené se správcem, c) pokud je to nezbytně třeba k ochraně důležitých zájmů subjektu údajů (v tomto případě je třeba bez zbytečného odkladu získat jeho souhlas, a pokud souhlas není dán, musí správce ukončit zpracování a údaje zlikvidovat), d) jedná-li se o oprávněně zveřejněné osobní údaje v souladu s tiskovým nebo jiným zvláštním zákonem. Stručně můžeme říci, že zpracovávat osobní údaje lze jen na základě souhlasu, smlouvy nebo zákona.

Co se týká využívání údajů marketingem, provádí-li správce nebo zpracovatel zpracování osobních údajů za účelem nabízení obchodu nebo služeb subjektu údajů, lze pro tento účel použít jméno, příjmení a adresu subjektu údajů, pokud tyto údaje byly získány z veřejného seznamu nebo v souvislosti s vlastní činností jakožto správce nebo zpracovatele. Znamená to, že lze opisovat telefonní seznam nebo že prodejce bot může nabízet svým zákazníkům kosmetiku. Správce nebo zpracovatel však nesmí uvedené údaje dále zpracovávat, pokud s tím subjekt údajů vyslovil nesouhlas. Nesouhlas se zpracováním je nutné vyjádřit písemně. Bez souhlasu subjektu údajů nelze k uvedeným údajům přiřazovat další osobní údaje.

Povinností správce je především: shromažďovat osobní údaje pouze v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu, uchovávat osobní údaje pouze po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování, zpracovávat osobní údaje pouze k tomu účelu, k němuž byly shromážděny, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak (zpracovávat k jinému účelu lze osobní údaj, jen pokud k tomu dal subjekt údajů souhlas), shromažďovat osobní údaje pouze otevřeně – je vyloučeno shromažďovat údaje pod záminkou jiného účelu nebo jiné činnosti (pokud zvláštní zákon nestanoví jinak), nesdružovat osobní údaje, které byly získány k rozdílným účelům (pokud zvláštní zákon nestanoví jinak).

Správce je povinen včas a řádně subjekt údajů informovat o tom, že o něm shromažďuje údaje, v jakém rozsahu a pro jaký účel, kdo je bude dále zpracovávat a pro jaký účel a komu mohou být zpřístupněny či komu jsou údaje určeny. Součástí této informace musí být též údaj o jeho sídle, případně o sídle zpracovatele. Správce musí dále subjekt údajů poučit o tom, zda je podle zákona povinen pro zpracování osobní údaje poskytnout, jaké důsledky budou vyvozeny, pokud tak neučiní, a kdy je oprávněn odmítnout poskytnutí osobních údajů, nebo zda poskytnutí osobních údajů je dobrovolné. Správce musí subjekt údajů informovat o jeho právu k přístupu k osobním údajům, jakož i o dalších právech stanovených v tomto zákoně.

Jestliže správce nezískal osobní údaje přímo od subjektu údajů, poskytne mu dále také informace o tom, kdo mu údaje poskytl, o druhu osobních údajů a také obsah těchto údajů. Správce je povinen jednou za kalendářní rok bezplatně, jinak kdykoli za přiměřenou úhradu nepřevyšující náklady nezbytné na poskytnutí informace, subjektu údajů na základě písemné žádosti poskytnout informace o osobních údajích o něm zpracovávaných, pokud tento zákon nebo zvláštní zákon nestanoví jinak.

K ochraně práv subjektu údajů směřuje ustanovení, podle něhož má mít obdobné povinnosti jako správce také zpracovatel (osoba zpracovávající data na základě smlouvy se správcem). Aby nevznikaly pochyby, platí, že vztah mezi ním a správcem je dán buď zákonem, nebo je založen smlouvou, která musí mít písemnou formu pod sankcí neplatnosti. Dále je zpracovateli uloženo, aby v případě, že zjistí porušování povinností ze strany správce, neprodleně jej na to upozornil a přestal údaje pro něj zpracovávat. Neučiní-li tak, odpovídá s ním solidárně za případnou škodu.

Řada povinností je uložena v oblasti zabezpečování osobních údajů: správce a zpracovatel

jsou povinni přijmout taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení či ztrátě, neoprávněným přenosům, k jejich jinému neoprávněnému zpracování, jakož i k jinému zneužití osobních údajů, přičemž jejich zaměstnancům se ukládá povinnost mlčenlivosti. Tyto povinnosti platí i po ukončení zpracování osobních údajů. Nově zákon řeší i otázku předávání osobních údajů do jiných států.

Dozor musí být

Je tedy zřejmé, že data (se zmíněnými výjimkami pro Policii ČR, zpravodajské služby, NBÚ) nadále bude každý správce muset zpracovávat pouze na základě zákonného zmocnění (nebo souhlasu subjektů), otevřeně, pod kontrolou Úřadu pro ochranu osobních údajů, dotčených osob a celé veřejnosti. Nad dodržováním zákona bude bdít Úřad pro ochranu osobních údajů, jehož struktura a pravomoci se více blíží NKÚ nežli orgánům činným v trestním řízení. Úřad provádí dozor nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem při zpracování osobních údajů, vede evidenci oznámení o zpracování osobních údajů a registr povolených zpracování osobních údajů, zpracovává a veřejnosti zpřístupňuje výroční zprávu o své činnosti, projednává přestupky a jiné správní delikty a uděluje pokuty podle tohoto zákona, zajišťuje plnění požadavků vyplývajících z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, poskytuje konzultace v oblasti ochrany osobních údajů, spolupracuje s obdobnými úřady jiných států a vykonává i další činnosti, které mu jsou stanoveny tímto zákonem nebo zvláštními zákony.

Úřad by měl podle zákona při provádění dozoru nad zpracováním osobních údajů postupovat zcela nezávisle a řídit se pouze zákony a jinými právními předpisy. Úřad je nezávislý na vládě, jejích orgánech a ústředních orgánech státní správy. Do činnosti Úřadu lze zasahovat jen na základě zákona. Nezávislost bude dále posílena tím, že předsedu Úřadu i sedm inspektorů bude jmenovat na dobu pěti let prezident republiky na návrh Senátu Parlamentu České republiky, a to z vysokoškolsky kvalifikovaných a bezúhonných osob, které nesmějí zastávat jiné funkce v zastupitelských sborech, soudnictví či veřejné správě. Vyloučeno rovněž bude jejich členství v politických stranách či hnutích.

Bohužel ani v této oblasti není zákon zcela bez chyb. Zákon zcela postrádá jednoznačnou definici postavení Úřadu v soustavě orgánů státu. (To se již dnes projevuje v nejasnosti ohledně postupu, kdo má Úřad zřídit, kdo mu přiděluje peníze, kdo podepisuje smlouvy se zaměstnanci, pokud není jmenován předseda, apod.) V návaznosti na tuto skutečnost není zde zpracována zásada z čl. 28 Směrnice EU, podle níž má mít Úřad "pravomoc vstupovat do právních řízení tam, kde národní ustanovení přijatá na základě této směrnice budou porušena, nebo iniciovat soudní akce na základě takových porušení", na rozdíl od situace, kdy toto právo je přiznáno reprezentantům moci zákonodárné, vládě apod. Oslabená ústavní pozice této významné instituce se projevuje i absencí začlenění Úřadu do ústavního systému ČR, přičemž původní návrhy předpokládaly, že Úřad bude zakotven novelou ústavy nebo zvláštním zákonem (pokud možno ústavním) v soustavě orgánů ČR. Je tedy třeba zpracovat odpovídající ustanovení do textu zákona a detailněji upravit postavení Úřadu a jeho vztah k orgánům státní a veřejné správy (např. k obecným soudům a soudu ústavnímu), což v daném zákonu chybí.

Ten, kdo hodlá zpracovávat osobní údaje, je povinen tuto skutečnost oznámit Úřadu před započatím zpracovávání osobních údajů. Oznámení je povinen učinit i správce, jestliže hodlá změnit zpracování osobních údajů. Oznámení musí být podáno písemně a obsahovat následující informace:

- a) název správce, adresu jeho sídla a identifikační číslo, pokud bylo přiděleno;
- b) účel nebo účely zpracování;
- c) kategorie subjektů údajů a osobních údajů, které se těchto subjektů týkají;
- d) zdroje osobních údajů;
- e) popis způsobu zpracování osobních údajů;
- f) místo nebo místa zpracování osobních údajů, jsou-li odlišná od adresy sídla správce;
- g) příjemce nebo kategorie příjemců, kterým uvedené osobní údaje mohou být zpřístupněny či sdělovány;
- h) předpokládané přenosy osobních údajů do jiných států;
- i) popis opatření k zajištění požadované ochrany osobních údajů;
- j) propojení na jiné správce nebo zpracovatele.

Úřad je povinen do 30 dnů od obdržení oznámení oznamovateli sdělit, že jeho oznámení registruje, nebo zjistí-li Úřad, že oznamovatel nesplňuje podmínky stanovené tímto zákonem, zpracování osobních údajů nepovolí. Pokud Úřad oznámení zaregistroval, může dnem registrace oznamovatel zahájit zpracování osobních údajů. Jestliže Úřad v uvedené lhůtě do 30 dnů oznamovateli nesdělí, že oznámení zaregistroval, ani nevydá rozhodnutí, má se za to, že oznámení

zaregistroval.

Oznamovací povinnost se nevztahuje na zpracování osobních údajů, které jsou součástí evidencí veřejně přístupných, nebo jejichž zpracování je správci uloženo zákonem. Druhá úleva není podle mého názoru systémově správná, neboť Úřad bude muset zkoumat, které osobní údaje jsou zpracovávány na základě zákona (a jsou jich stovky), a stejně si o nich povede svoji evidenci. Je to pouze nešikovně formulovaná skutečnost, že o zpracování dat ze zákona nemůže Úřad rozhodovat ve správním řízení.

Přestupky

Na rozdíl od "bezzubého" zákona č. 256/1992 Sb. zákon definuje nové přestupky. Přestupku se dopustí a pokutou do výše 50 000 Kč bude potrestána osoba, která je ke správci nebo zpracovateli v pracovním nebo jiném obdobném poměru nebo pro něj vykonává činnosti na základě dohody, nebo osoba, která v rámci plnění zákonem uložených oprávnění a povinností přichází do styku s osobními údaji správce nebo zpracovatele, pokud poruší povinnost mlčenlivosti uloženou podle tohoto zákona. Přestupku se také dopustí a pokutou do výše 25 000 Kč bude potrestána uvedená osoba, pokud poruší jinou povinnost stanovenou tímto zákonem. Osobě, která neposkytne Úřadu při výkonu kontroly potřebnou součinnost, může být uložena pořádková pokuta do výše 25 000 Kč, a to i opakovaně.

Zákon umožňuje uložit pokuty správcům a zpracovatelům: pokutou do výše 10 000 000 Kč bude potrestán správce nebo zpracovatel, který poruší uloženou povinnost podle tohoto zákona; pokud správce nebo zpracovatel do jednoho roku ode dne, kdy nabylo rozhodnutí o uložení pokuty právní moci, porušil povinnosti, které mu byly uloženy tímto zákonem, opakovaně, může mu být uložena pokuta do výše 20 000 000 Kč. Správce nebo zpracovatel, který maří kontrolu prováděnou Úřadem, může být potrestán pořádkovou pokutou do výše 1 000 000 Kč, a to i opakovaně. Je vidět, že sankce jsou myšleny docela vážně a že by mohly přispět k odstranění masového porušování ochrany osobních údajů v České republice.

Zákon novelizuje i ustanovení § 178 trestního zákona, aby bylo v souladu s formulacemi nového zákona, které v odst. 1 nyní zní: "Kdo, byť i z nedbalosti, neoprávněně sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si přisvojí osobní údaje o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné správy, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem."

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, vstoupil v účinnost 1. 6. 2000. Každý, kdo zpracovává ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona osobní údaje a na něhož se vztahuje povinnost oznámení, je povinen tak učinit nejpozději do 6 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona; do jednoho roku pak budou muset všichni, kdo zpracovávají osobní údaje, uvést své činnosti s novým zákonem do souladu.

Vladimír Smejkal